

**Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди
Жешувський університет (Польща)
Педагогічний інститут Чендуського університету (КНР)**

Матеріали

II міжнародної науково-практичної конференції

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИЩОЇ І СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

11 квітня 2017 року

**Харків
ХНПУ
2017**

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ТА САМОРОЗВИТКУ РЕЛІГІЙНИХ ТА НЕРЕЛІГІЙНИХ СТУДЕНТІВ**О. І. Кузнецов, м. Харків**

Представлено результати наукового аналізу психологічних визначень релігійності, показано факторну структуру релігійності, її типологічні особливості. Доведено, що студентський вік є сенситивним періодом розвитку психологічних компонентів релігійності, тому вивчення змісту і структури релігійності у студентів набуває особливого значення. Показано відмінності у рівні розвитку самореалізації та прагнення до саморозвитку у студентів з різним рівнем релігійності.

Ключові слова: релігійність, саморозвиток, самореалізація.

The results of the scientific analysis of psychological definitions of religiosity have been presented in the article. The factor structure of religiosity and its typological features have been shown. It has been proved that the student age is a sensitive period of development of psychological components of religiosity. That is why the study of the content and structure of students' religiosity acquires special significance. The differences in the level of development of self-realization and the desire for self-development among students with different levels of religiosity have been shown.

Key words: religiosity, self-development, self-realization.

Стрімкі трансформації сучасного суспільства випробовують на міцність традиції і моральність у нашій культурі. Одним з найістотніших наслідків таких змін є перебудова системи духовних та смислових життєвих орієнтирів. Перебудова духовних цінностей особистості посилюється економічною кризою, кризою релігій та інших соціальних інститутів. У той же час більшість людей не перестають звертатись до Бога у найвідповідальніші чи найскладніші часи свого життя, що визначає проблему релігійності завжди актуальною та важливою. Вивчення психологічної природи релігійності, її змісту, структурних компонентів та типологічних особливостей вимагає нового вирішення у науковій психології, що і обумовило вибір теми дослідження.

Релігійність вперше стала предметом наукового психологічного аналізу у дослідженнях У. Джеймса, який запропонував поняття «особистої релігійності», віддаючи пріоритет суб'єктивним аспектам релігії перед її інституційною та процесуальною сторонами. Сутність релігійності («особистої релігії») зосереджена в почуттях людини, в його свідомості і стилі поведінки, які утворюють основний круговорот релігійного життя, виступаючи елементами постійними, долученими до буття, до Абсолюту, навіть якщо мова йде про атеїзм. У. Джеймс екстраполював поняття «особистісної релігійності» на «релігію» взагалі: «Домовимося під релігією мати на увазі сукупність почуттів, дій і досвіду окремої особистості, оскільки їх змістом встановлюється відношення до того, що вона шанує як Божество» [0, с.34].

У. Джеймс відрізняв емоційну, «душевну» складову релігійного почуття від його інтелектуальної складової, яку вважав привнесеної в релігійне почуття соціальними інститутами – освітою, вихованням і культурою. У той же час автор категорично заперечував існування специфічно релігійних почуттів, які мали б

суттєві відмінності від інших людських емоцій. Він визнавав існування релігійної любові, релігійного страху, релігійної радості, але уточнював, що ці почуття відрізняються від звичайних почуттів тільки спрямованістю на релігійний об'єкт. У. Джеймс, описуючи психологічну сутність релігії, особливу увагу приділяв таким її аспектам: 1) сукупність почуттів, дій і досвіду окремої особистості, пов'язані з їх змістом ставлення до того, що вона шанує як Божество; 2) переживання людини, в яких вона відчуває себе причетною до «вищої правди»; 3) повне реагування людини на життя, відмінне від випадкового, буденного; 4) «величний стан душі», який «породжує серйозне ставлення до життя і виключає легковажність», при цьому «релігія робить для людини легким і радісним те, що за інших обставин для нього є ярмом суворой необхідності».

Сучасні вітчизняні дослідження релігійності здійснюються О.О. Войновською, О.Ю. Головіною, О.І. Крупською, К.І. Фоменко, Т.Б. Хомуленко. У дослідженні О.І. Крупської [0] релігійність розуміється як знання релігійних ідей, правил, догм, практик, їх усвідомлення та прийняття, а також свідоме їх виконання й утілення в повсякденне життя за власним бажанням. На думку А. Колодного та Б. Лобовіка, сутність релігійності розкривається через визначення ступеня, рівня, характеру релігійності, де перший характеризує рівень засвоєння індивідом, групою релігійних ідей, норм, цінностей, тобто рівень інтенсивності релігійних ознак, другий відображає певну величину екстенсивності поширення релігії (релігійних ознак) серед населення, соціально-демографічних груп, а третій – є показником, що дає можливість визначити якісні особливості, певні відмінності та специфіку релігійності серед віруючих – прихильників різних конфесій, а також окремих регіонів. Автори визначають релігійність як підсумок власних пошуків індивіда, його релігійне самовизначення, засвоєння релігійних цінностей [0].

О.О. Войновська [0] характеризує детермінанти релігійності через аналіз зовнішніх (релігія виступає як соціальний чи духовний інститут і формує релігійність особистості) і внутрішніх (релігійність формується під впливом особистісних якостей та досвіду) психологічних факторів. У дослідженні духовного інтелекту О.Ю. Головіної [0] було показано зв'язок морального, екзистенційного та трансцендентного компонентів з релігійністю у студентів. Отже, студентський вік є сенситивним періодом розвитку психологічних компонентів релігійності, тому вивчення змісту і структури релігійності у студентів набуває особливого значення.

Мета дослідження – визначити особливості саморозвитку та самореалізації релігійності студентів.

Методи дослідження. Для характеристики релігійності було обрано наступні методики: методика «Психологічний аналіз рівня індивідуальної релігійності (І. Ф. Мягков, Ю. В. Щербатих, М. С. Кравцова) [0]; Методика дослідження особистісної реалізованості А.М. Большакової [0]; Методика дослідження саморозвитку особистості С.Б. Кузікової [0].

За результатами порівняння показників реалізованості особистості було визначено, що студенти з середнім рівнем релігійності (45% вибірки) характеризуються вищими показниками самореалізації ($p < 0,01$), на відміну від студентів як з високим рівнем, так і з низьким рівнем релігійності. Також було

встановлено, що середній рівень релігійності передбачає вищі показники задоволеності умовами саморозвитку ($p < 0,001$), мають більший діапазон здатностей до застосування механізмів саморозвитку та вищий рівень потреби у саморозвитку ($p < 0,01$).

Помірний рівень релігійності студентів як психологічної якості характеризує їх прагнення до саморозвитку та високу задоволеність власною реалізованістю у житті.

Список використаних джерел

1. Большакова А. М. Опитувальник особистісної реалізованості / А. М. Большакова // Проблеми сучасної педагогічної освіти. сер. : Педагогіка і психологія : зб. статей. – Ялта : РВВ КГУ, 2010. – Вип. 28. – Ч. 1. – С. 14–24.
2. Войновская О.А. Психологические особенности личностной религиозности / О.А. Войновская : дисс... канд. психол. наук: 19.00.01. – Одесса, 2007. – 220 с.
3. Головина Е. Ю. Духовный интеллект как детерминанта моральной ответственности личности / Т. Б. Хомуленко, К. И. Фоменко, Е. Ю. Головина // Теорія і практика управління соціальними системами: щоквартальний науково-практичний журнал. – Харків: НТУ «ХПІ». – 2014. – №4. – С.51-58.
4. Джеймс У. Многообразие религиозного опыта / У. Джеймс. – Пер. с англ. – М.: Наука. 1993. – 432 с.
5. Крупська О.І. Релігійні уявлення та особливості їх формування в студентській молоді / О.І. Крупська // Психологічні перспективи. – Вип. 16, 2010. – С. 125-132.
6. Кузікова С. Б. Розробка діагностичного інструментарію вивчення особливостей саморозвитку особистості [Текст] / С. Б. Кузікова // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського : збірник наукових праць ; за ред. С. Д. Максименка, Н. О. Євдокимової. – Т. 2. – Вип. 6 (Серія «Психологічні науки»). – Миколаїв : МДУ імені В. О. Сухомлинського, 2011. – С. 159–164.
7. Лобовик Б. А. Религиозное сознание и его особенности. - К.: Наукова думка, 1986. – 247 с.
8. Мягков И. Ф. Тест «Психологический анализ уровня индивидуальной религиозности» / И. Ф. Мягков, Ю. В. Щербатых, М. С. Кравцова // Психологический журнал. – 1996. – Т.10, № 6. – С. 120-122.
9. Психологія. З викладом основ психології релігії/ Під ред. о. Юзефа Макселона. Пер. з пол. Т. Чорновіл. – Львів: Свічадо, 1998. – 320 с.

УДК 316.6:316.35:364.044 (477)

КЛАСИФІКАЦІЙНІ ОЗНАКИ ГРУПИ ДІТЕЙ-СИРІТ ТА ГРУП РИЗИКУ ПО СОЦІАЛЬНОМУ СИРІТСТВУ В УКРАЇНІ У ФОКУСІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РОБОТИ

В. В. Кузьмін, м. Запоріжжя

Класифікаційні ознаки групи дітей-сиріт та груп ризику по соціальному сирітству в Україні у фокусі соціально-психологічної роботи. У тезах розглянуто класифікаційні ознаки сиріт та груп ризику по соціальному сирітству в Україні у фокусі соціально-психологічної роботи. Відзначено, що наявність у суспільстві специфічних соціальних груп та спільностей груп є соціально-психологічною проблемою, а стан їх повсякденного буття близький до стану соціальної ексклюзії.

Ключові слова: соціальна група, соціальна психологія, клієнт, ознаки.